

«ГРИМ УКРАЇНСЬКОГО СОЛОВ'Я»

ЛІТЕРАТУРНИЙ ЗАХІД, ПРИСВЯЧЕНИЙ ПАВЛУ ТИЧИНІ

В. М. Мисник, учитель української мови та літератури

вищої категорії БілошицькослобідськоїЗОШ,

Корюківський р-н, Чернігівська обл.

Я часто мов шалію,

На світі все люблю,

Шум річок розумію,

В гаях і днюю, й сплю.

Мета: виховувати в учнів патріотичні почуття, гордість за нашого земляка; дбайливе ставлення до природи; любов до поетичного слова.

Стіл, застелений українською скатертиною. У вазі квіти. На дошці портрет П. Г. Тичини. Карта України. Карта Чернігівської області. Звучить мелодія пісні «Дівчина-весна».

1-й ведучий. Україна — це велика незалежна держава в Європі. Своїми розмірами вона більша за такі держави, як Англія, Австрія, Бельгія, Данія, Португалія разом узяті.

Україна — це наш край. На світі є багато чудових країн за дальніми морями, за синіми океанами. Але для кожного з нас немає ріднішої за Україну.

2-й ведучий. Місце, що дало силу жити і творити для П. Г. Тичини — Чернігівщина, село Піски. Там, 27 січня 1891 року, у багатодітній родині він і народився. Сьогодні ми відзначаємо 120 річницю.

П. Г. Тичина. Пам'ятаю себе в дитинстві дуже рано: мене ще на руках носили. День. Теплінь. Світло-зелене віття звідкись звисає наді мною. Блищить вода. Ось тут вона, внизу, і десь там — подалі. Очевидно, це була весняна пора. Як я спостерігав уже пізніше, будучи підлітком, навесні в нашому селі вода по пояс заливала прибережний тонкий, що без вітру гнувся, верболіз,

перехлюпувала через насип над ровами й затоплювала наш і наших сусідів городи. Перед — свідомо відчуваю: щось навколо мене діється, але що саме і як — ще не міг я своїм розумінням охопити. Щось рухається, коливається, звучить — і луною своєю вдалині відгукується. Тільки одне вловлював: рух і звук, радісні обличчя і колір гілок, блиск і воду, що пахла свіжістю.

1-й ведучий. Чи не з оцих дивом зафіксованих вражень немовляти народяться потім сповнені ніби абстрактного смислу слова «Сонячних кларнетів»:

Я був — не Я. Лиш мрія, сон.

Навколо дзвонні згуки,

І пільми творчої хітон,

І благовісні руки.

Прокинувсь я — і я вже ти:

Над мною, пі до мною.

Горять світи, біжать світи Музичною рікою.

2-й ведучий. Оцей подив перед музичною і барвистою красою природи, оце відчуття «музичної ріки» світу й світів супроводжуватиме поета протягом усього його життя.

1-й ведучий. Було у маленького Павла щось таке, що відрізняло його від інших. Сяде ото влітку десь на городі й довго-довго придивляється до барв, роздивляється, як цвіте картопля, як палають соняшники, як вписуються зелені барви в блакитне-блакитне небо. Чує, як дзвенять бджоли, як поряд видцвірінькують горобці, як десь сокочуть кури, як звіддалік долинає людський гомін. Він не міг чути щось тільки одне, він чув усе, і коли пізніше почне писати вірші, то спробує в них передати оце все.

2-й ведучий. А взимку сидить ото на печі цілими годинами і величезними серйозними очима вдивляється в те, що відбувається внизу — там, де батько розповідає дітлахам новий урок. Так сидячи на печі, він і читати навчився, і всю немудру батькову науку запам'ятав.

1-й ведучий. Батько Тичини був сільським дяком, але в його обов'язки входило ще й навчати сільських дітей грамоті.

Інценівка за твором С. Тельнюка «П. Г. Тичина».

Батько. Павлуся! — гукне батько сина, а він не чує.

—Павлуся!

—Я, тато, замріявся.

—Про що ти думаєш, Павлуся?

—Не знаю...

—А хто ж знає?

—Не знаю...

— А я, синку, знаю, що в майбутньому прокладуть через наші Піски залізницю. Поїзд їхатиме, зупиниться у Пісках, люди посідають у нього — і далі поїхали!

—А куди?

— Аж до Києва, а то й далі. А в Пісках ще побудують пошту й лікарню.

— От би в Києві побувати! — зітхне хлопець.

— Та ти ж уже був там... Забув?

— Призабув.

Павло Тичина. Улюблена мати моя не раз зі своїми односельчанами пішки ходила до Києва. А одного разу трапилося їй їхати до Києва кіньми, і вона взяла й мене з собою, — мене, зовсім ще маленького, що ледве вмів ходити. А коли мені стало 8 років, я з батьком своїм знову побував у Києві. З усього баченого тоді в місті мені особливо запам'ятався Богдан Хмельницький на коні.

2-й ведучий. Батько й мати, старші сестри й брати ще в дитинстві прищеплювали любов до музики, до пісні, до красивого слова.

Батько привозив із Києва книжки і не тільки церковні. В хаті Тичин усно переказували повість М. В. Гоголя «Тарас Бульба», Пушкіна «Казка про царя Салтана». Материнські казки про Івасика-Телесика, про Кожум'яку й богатиря

Михайлика, пісні сільських дівчат, розповіді батька про козаччину і про славного запорозького полковника Тичину — сподвижника Богдана Хмельницького — все це хвилювало, бентежило душу, прилучаючи її до чогось великого й прекрасного.

Інценівка за твором С. Тельнюка «П. Г. Тичина».

Ліси шуміли-шепотіли щось загадкове і прекрасне, мовби розповідали про русалок та мавок, про билиці й небилиці старих часів. І коли малий Павлусь із батьком ходив лісом, то чув не раз і отаке:

— Це ми, сину, зараз християнами поставали. А колись наші предки були язичниками. І боги в них були не такі, як зараз. І одружувалися не так, і родини справляли не так, і ховали по-своєму — спалювали померлих на багаттях.

Заплющував очі й намагався уявити. Питав:

— А навіщо так робили?

— Не знаю. Напевне, вірили, що людина перетвориться у вогонь та й полетить до сонця, до нових світанків... А в Індії ще й досі спалюють.

— А це далеко?

— Що — далеко?

— Та Індія...

— Ого-го! За морями, за горами. Колись як виростеш, то, може, десь там і побуваєш.

— Якби-то хтось розумний отаке придумав, щоб люди були рідними. Але хто таке придумає? Хіба що Бог? — сумно сказав малий.

— А Бог, — усміхався батько, — придумав інше. Колись люди надумали збудувати у Вави-лоні вежу, щоб дістатися до нього на небо, то він їм усі мови переплутав. Різні мови на них наслав. І люди не зрозуміли одне одного і перестали вежу будувати.

— А якби їх вивчити, оті мови?

— Спробуй, синку, життя на це не вистачить...

— Ось виросту великим — і спробую, — сказав собі тихенько Павло.

Тичина. Батько був чудесним, хоча й суворим чоловіком. Він не терпів, коли ми, діти, сиділи без діла. Пам'ятаю, як я допомагав батькові своєму садити яблуні. Ах, який це був для мене щасливий день — ніколи не забуду!

1-й ведучий. Давно вже немає ні тих яблунь, ні тих вишень, що в дитинстві посадив Тичина, — на вогнях воєн, що простугоніли тут, згоріли вони і залишились тільки у спогадах, та у віршах, та у його любові до всього, що росте, квітує, тягнеться до сонця. І вже на схилі віку мріятиме він про те, що його слово, мов бруньку, прищеплять до вишні, і вона зацвіте і вродить диво-дивні ягідки.

Тичина. Коли батько, одного разу повернувшись із Києва, витяг із хустки нову гармошку і заграв на ній, — я отямитись не міг од радощів! Перше те, що гармошка, хоч і невелика, але ж бо справжня, а друге — батько на ній грав, співав.

Звучить українська народна пісня «Тече річка невеличка».

2-й ведучий. І разом із батьком виспівували діти різних пісень. Одного разу сидить Павло на печі, виспівує, а того й не бачить, що слухає його зараз із замилюванням душевним молода жінка, яка зайшла до дяка в хату. Сама русява, висока й струнка, а одягнута не по-селянському, хоч і не минає жодної бідняцької хати. Це вчителька Серафима Миколаївна Морачевська. Вона не раз бувала у Тичин і без поради свого колеги — вчителя школи грамоти Григорія Тимофійовича — взялася за організацію у себе вдома аптеки для народу, бібліотеки і хору при школі.

Інсценізація із твору С. Тельнюка «П. Г. Тичина».

Учителька. Ви тільки подумайте, який гарний у вашого хлопця голос і слух! Ось хай лише підросте — віддайте його до мене в хор.

Батько. Та віддамо, віддамо, бо, дійсно, він гарно співає. Павло, як ти, згоден співати у хорі?

— Згоден, — соромливо відповів.

Тичина. Помітивши мій голос і слух, вона взяла мене в свій хор, і я з молодшою сестрою Оксаною ходив після уроків на співанки до школи. Які це були чудові хвилини для мене!

Серафима Миколаївна показувала нам ноти, вчила по них співати. І я з гордістю тримав ноти в руках і прислухався до пояснень улюбленої своєї вчительки.

1-й ведучий. Серафима Миколаївна порадила батькові відвезти Павлуся до Чернігова, щоб той співав в одному з архієрейських хорів: у Єлецькому або ж у Троїцькому. Старший брат Михайло уже співав у хорі Троїцького монастиря.

2-й ведучий. Так почалися довгі 12 літ духовної освіти Тичини: спочатку в училищі, потім — у семінарії.

1-й ведучий. Зі співака талант Тичини доріс до керівника семінарського хору, навіть пробував себе як композитор під псевдонімом Лялич. Крім багатоголосого співу, тут він навік полюбив інструмент дивовижної краси — кларнет, якому судилося стати символом мистецького стилю письменника. Тяжко жилося в Чернігові Павлові. Батьки не мали змоги допомагати, отож Павло весь час був напівголодним. Але терпів, напружуючи всі сили. Хоч було й таке, що падав непритомним від голоду.

Тичина. Жарко мені стало, душно. Колона чогось хилитись почала, завалюється, завалюється... І я через силу вийшов із своїх співаючих рядів, хапаючись руками за поручні. Я якось спустився по дерев'яних приступцях вниз, а далі, хитаючись, доплутався ногами до кам'яних сходів башти і впав з полегшенням.

2-й ведучий. Дар поетичного слова виявився в Тичини змалку.

Тичина. Найперший мій вірш, який я можу пригадати зараз, вірш усний, бо я його склав тоді, як ще й читати не умів.

1-й ведучий. Ранні твори поета — віртуозні й вишукано прості у своєму дитинно-щирому «привітанні життя».

Звучить вірш «Блакить мою душу обвіяла».

Учні декламують ранні вірші поета: «Що місяцю зіроньки кажуть», «Не бував ти у наших краях».

2-й ведучий. Мало хто знає, що Тичина був ще й малярем. Барви і лінії також давалися йому, спершу він на камені вуглем малював, а вже в Чернігівському духовному училищі один із учителів, революціонер Микола Подвойський, подарував йому «коробку з фарбами», а також запас полотна і навчив змішувати фарби на палітрі. Наставником у малярстві також був відомий художник Михайло Жук, творчість якого була позначена впливами західноєвропейського мистецтва.

1-й ведучий. У Чернігові юнак познайомився з М. М. Коцюбинським, який і благословив його в літературу. З легкої руки Коцюбинського Тичина почав публікуватися.

2-й ведучий. Передвоєнні роки — це літа великих звершень та великих планів. Створено багато, а замислено ще більше. Поет у самому zenіті слави. Голос дзвенить сталлю й ніжністю. «Сталь і ніжність» — так називатиметься збірка поезій Тичини, що вийде 1941 року.

1-й ведучий. У 1936-1939 роках Тичина очолює Інститут літератури імені Шевченка Академії наук України. Його" статті про Пушкіна, Шевченка, Сковороду по-новому освітлюють творчий шлях цих гігантів світової літератури й суспільного руху.

2-й ведучий. Тичина був уже не молодим, але все ніяк не одружувався. Та от одного разу він сказав Лідії Петрівні, своїй коханій...

ТИЧИНА І ЛІДІЯ

— Лідо, я хочу, щоб твоя мама, нарешті, переїхала до нас.

— Як це — до нас? — Не зрозуміла Лідія Петрівна.

— На вулицю Леніна, 68. Житимемо всі разом — ти, мама і я.

— Я думала, що ти ніколи не наважишся.

1-й ведучий. Так вони побралися — через 23 роки після знайомства. Йому було 49 років, а їй 40 років. Разом вони прожили 27 років.

Звучить пісня «Священная война».

2-й ведучий. Грізний 1941 рік. Коли почалася війна, подзвонили з Москви: «Потрібне ваше слово!». Вірш «Ми йдемо на бій» був надрукований у «Правді» 24 червня 1941 року — на третій день війни.

Учень читає напам'ять вірш «Ми йдемо на бій».

1-й ведучий. Збірка віршів «Перемагають і жить» громила ворога, вселяла віру в перемогу.

Учень читає напам'ять «Я утверждаюсь!».

2-й ведучий. Ворога треба було знищувати і морально, висміювати, вражати в саме нутро. І Тичина, який рідко брався за сатиру, пише сатиричні вірші. Серед них «Свиня-наполеончик», «Тебе ми знищим — чорт із тобою!» — Ось я свиня — то вже свиня! Од всіх свиней свиніша! Ніхто мене хай не спиня! Бо філософія моя — Щоб я була ситніша.

1-й ведучий. Трагедія сталася і з рідним селом Піски. У 1943 році великий загін гітлерівців ввірвався в Піски. Усім жителям наказано було негайно зібратися в церкві. Тих, хто не захотів чи не зміг прийти, убивали в хатах, а хати підпалювали. Підпалили й церкву з людьми. Божеволіли від жаху матері, кричали останнім криком діти, задихаючись у диму. Племінниця Тичини Оля, донька брата Михайла, молода вчителька, теж опинилася в тій церкві. Коли все довкола запалало, вона крикнула: «Та давайте ж якось вириватися!», їй вдалося виламати вікно в церкві, вона в те вікно викинула своїх дітей — Ніну й Тамару, а потім вилізла й сама. За нею стали вискакувати й інші. Довкола свистіли кулі, люди падали мертві, але воліли ліпше загинути від свинцю, ніж горіти живцем. Оля вхопила Тамару й Ніночку на руки і, шепочучи дітям: «Не кричіть, а то німець почує і вб'є», — кинулася тікати. Та попереду, широко розставивши ноги, стояли мовчазні солдати з автоматами. Оля відчула, як її тіло щось туго й гаряче стьобнуло. Вона впала, діти закричали, намагаючись долоньками

закритися від автомата. Вона відчула Тамарочку, яка упала їй на груди, Ніночку, що — на ноги... І все...

Тичина. Тепер рідне село моє спалене фашистськими бандитами. Біля могил батька мого й матері — суцільна могила рідних односельців, яких я знав, любив, з якими вчився в школі і ділився своїми думами. До помсти кличуть кістки пісківчан, убитих гітлерівцями і живцем спалених ними в колишній церкві.

2-й ведучий. По гарячих слідах подій він пише невеличку поему «Сирітка» — про велику трагедію і його Пісок, і тисяч таких же сіл в Україні, в Росії, Білорусії...

А одного разу після війни Тичині довелося бачити в харківському трамваї двох дітей-старчат. Вони зайшли на одній із зупинок у вагон і заспівали тичининську «Сирітку»:

Вліво глянь — й ну ридати: Мати спалені лежать... Вправо глянь — де ж ті хати? — Тільки припічки стоять...

А люди плакали, кидали п'ятаки та гривенники й дивилися у вікна — то праворуч, то ліворуч, де «тільки припічки стояли». І дорослі люди, яким довелося так багато страшного побачити на своєму віку, плакали, не ховаючи сліз...

Ведучий. Остання прижиттєва книжка Тичини — збірка «Срібної ночі» — 1964 року. Це гідне завершення творчого шляху великого поета.

1-й ведучий. Уже й після смерті — 16 вересня 1967 року, все виходять та виходять його нові книги «В серці у моїм», поема-симфонія «Сковорода», «Квітни, мово наша рідна!». А тим, хто вважав, що Тичина «в часи космічної ракета солов'я не в силі зрозуміть», він відповів останнім віршем:

Якщо я десь не оспівав калину,
Якщо у вірпі не ввів весняну цвіт,
Мені не ставте, друзі, у провину,
Ви, критики, в докорах не кипіть.

Як солов'я забув згадать я в пісні
Не ремствуйте, шановні читачі.
Бо настрої були не благовісні,
А гнівні. Думками летючи
Над цвіттю степу, над блакиттю моря,
Я бачу світ в тривозі та імлі.
Ще ж скільки крові,
Скільки муки й горя
На цій привітній, голубій землі!
Бо не в собі ж я, а увесь — на людях,
Бо все моє — чи зблизька, чи здаля.
Тому — земля кипить, як серце в грудях,
І серце стогне, як уся земля.

Тичина. У поколіннях я озвуся...

Звучить «Пісня про Україну». На фоні мелодії...

1-й ведучий. І озиваються йому нові покоління — з любов'ю, вдячністю й подивуванням.

Тож у красі нових ідей

Ти знову прийдеш до людей.

Хай стрінуть, як росу в маю,

Всю душу сонячну твою...

Література

1. Історія української літератури ХХ століття. Книга перша. — К. : Либідь, 1993.

2. Тельнюк С. Павло Тичина. — К. : Молодь, 1979.

3. Павло Тичина. Т. 1-6. — К. : Наукова думка, 1985.

4. Павло Тичина. Твори. — К. : Молодь, 1979.

5. Павло Тичина. Вибрані твори. — К. : Дніпро. — 1971.